

**РОЛЬ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ ПІЗНАВАЛЬНИХ УМІНЬ
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Вища школа покликана вирішити актуальне завдання - підготувати людину до життя в соціумі, інноваційному за типом розвитку, а для цього необхідно переорієнтуватися на формування в молодій людини інноваційного типу мислення й готовності до відповідного типу дій. Розв'язати цю проблему можна за умови, якщо навчально-виховний процес у вищій технічній школі буде спрямований на формування пізнавальних умінь студентів, їх самостійного, творчого мислення, самоосвіту та самовиховання.

На різних етапах питання розвитку творчого мислення висвітлювали в своїх роботах Г.С.Альтшуллер, С.П.Багдасарова, І.А.Бескова, Б.Блум, Д.Б.Богоявленська, Е. де Боно, Є.О.Варнавських, В.М.Вергасов, М.Вертгеймер, Р.Гарріс, Дж.Гілфорд, Т.Глушакова, В.В.Давидов, В.А.Далінгер, О.А.Єфремова, В.І.Загвязинський, І.Н.Зайдман, У.Н.Йоманс, З.І.Калмикова, К.Кейв, Н.Н.Короткова, С.С.Кужель, О.С.Кужель, С.Лабель, Г.Ліндсей, О.М.Матюшкін, Д.А.Мустафіна, Д.Огілві, К.Осборн, А.Оуттенс, Я.А.Пономарьов, А.А.Поскряков, А.І.Серавін, А.Е.Сімановський, М.М.Скаткін, П.Слоун, К.С.Халл, Р.Ф.Томпсон, Е.П.Торренс та ін.

Пізнавальні уміння особи започатковуються під впливом пізнавальних потреб, мотивів, інтересів у процесі професійної підготовки, вони характеризуються ставленням майбутніх інженерів до процесу пізнання, що відображається на якості, характері і результатах пізнавальної діяльності у досягненні поставленої мети. Це виявляється у використанні пізнавальної задачі у трьох напрямках: 1) у формуванні потреби в самоосвіті на основі самостійного вивчення спеціальної і науково-популярної літератури; 2) у вихованні творчих якостей особистості, розвитку творчого мислення; 3) у розвитку пізнавальної самостійності як системи інтелектуальних умінь і

навичок, необхідних для вирішення різних стандартних і нестандартних завдань [4].

Відомо, що знання швидко стають застарілими, а методи залишаються актуальними на протязі тривалого часу. Тому під час вибору пріоритетів необхідно зосередитися на спрямованому формуванні у студентів творчого мислення.

К.Леви-Стросс, порівнюючи мислення сучасної та архаїчної культур, вказує, що творче мислення є найбільш концентрованим вираженням максимально ефективного і гармонійного функціонування усіх компонентів розумових здібностей людини[1]. І.Зязюн наголошує на необхідності формувати дослідницьку позицію особистості, а її взаємодія з пізнавальною діяльністю повинна бути активною та ініціативною. Головним при цьому є формування способів і процедур творчого пізнавального пошуку [7, 222].

У психології найбільш глибоке дослідження творчого мислення здійснив засновник гештальт-психології М.Вертгеймер, який виділив репродуктивний і продуктивний (творчий) види мислення. Творче мислення характеризується новизною знань, своєрідністю процесу їх одержання, головне при цьому – нешаблонність.

У вирішенні завдання дослідження творчого мислення Дж.Гілфорд, Е.П.Торренс вважали за необхідне враховувати співвідношення між інтелектом і творчим мисленням. Йому притаманні продуктивний і дивергентний типи мислення. Дж.Гілфорд описав чотири здатності дивергентного (творчого) мислення, а саме: вільність - здатність генерувати велику кількість ідей; гнучкість - здатність генерувати ідеї в різних напрямках; оригінальність – здатність продукувати нестандартні ідеї; розробленість – здатність детально розробляти ідеї, які виникли. Торренс додав у цей перелік ще два елементи: здатність виділяти головне (бачити суть проблеми) і здатність чинити опір звичним стереотипним рішенням.

Засновник теорії творчого мислення Едвард де Боно наголошував, що існує декілька абсолютно різних процесів, пов'язаних із творчістю. Їх

характеризує термін „латеральне мислення”, що визначається як процес зміни сприйняття поглядів, котрий можливо обробляти і використовувати, при цьому дивергентне мислення є лише частиною процесу латерального мислення. Кінцевим продуктом такого типу мислення є інсайт, а не різноманітність альтернатив.

Серед іноваційних технологій навчання творчості провідне місце займає технологія Г.С.Альтшуллера – теорія рішення винахідницьких завдань (ТРВЗ). Вона була створена для застосування в інженерній діяльності, але її закономірності дозволяють використовувати ТРВЗ і в інших галузях, зокрема педагогіці. На базі цієї теорії Г.С.Альтшуллер вперше використав поняття „творче системне мислення”, в основі якого визначає здібність „багатоекранно” бачити будь-яку систему чи об’єкт, при чому людина уявляє в такому баченні щонайменше дев’ять екранів, а саме: систему, надсистему, підсистему, - і кожна у часовому розвитку.

У процесі розвитку ідеї творчого мислення деякі вчені намагалися виділити його стадії. Наприклад, користуючись даними самоспостереження таких вчених, як Г.Гельмгольц і А.Пуанкаре, Г.Уоллес розрізняє чотири стадії творчого мислення: підготовка, созрівання, натхнення та перевірка правдивості [3]. Водночас американський психолог Джон Дьюї у праці “Як ми мислимо” розглянув п’ять ступенів творчого мислення: постановка завдання, аналіз, висування гіпотези, обговорення і розробка рішення, оцінка рішення [5,38].

Проблема ефективного формування творчого мислення в процесі навчальної діяльності завжди перебувала у центрі уваги науковців. Для її вирішення мали велике значення роботи У.Н.Йоманса, К. Осборна, Г.Линдсея, К.С. Халла, Р.Ф.Томпсона та ін. Формування пізнавальних умінь особистості передбачає вміння долати перешкоди на шляху формування творчого мислення, а саме: конформізм; цензура або висока самокритичність; страх невдачі; ригідність; націленість на швидке вирішення нової задачі.

Вузівська підготовка повинна сформувати у майбутнього спеціаліста необхідні навички творчого мислення: можливість самостійно бачити і

формулювати проблему; здатність висунути гіпотезу, віднайти засіб її перевірки; зібрати дані, проаналізувати їх, запропонувати методику їх обробки; здатність сформулювати висновки і побачити можливості практичного застосування отриманих результатів; спроможність бачити проблему в цілому, всі аспекти та етапи її рішення, а під час колективної роботи – визначити міру особистої участі у вирішенні проблеми. Фахівців із такими якостями зазвичай характеризують як людей творчих у своїй професійній галузі, людей, які особливо бачать предмет своєї діяльності і здатні до раціоналізаторства, новаторства, відкриття нового.

Таким чином, творчість – це найвища форма людської пізнавальної діяльності, яка виступає як один із найбільш кваліфікованих видів праці. Саме тому розвиток творчого мислення є важливою проблемою, від рішення якої у значній мірі залежить суспільний прогрес.

Література:

1. Бескова И.А. Как возможно творческое мышление? – М., 1993.
2. Боно Э. Развитие мышления: три пятидневных курса. – М.: Попурри, 1997. – 125с.
3. Вудворте Р. Этапы творческого мышления. - <http://www.psychology-online.net/articles/doc-74.html>
4. Долбенко Т.О. Педагогічні основи активізації пізнавальної діяльності підлітків: Монографія. — К.: Тов.»Видавництво Аратта», 2003. — 244с.
5. Клепиков О.І., Кучерявий І.Т. Основи творчості особи: Навч. посібник. - К.: Вища шк., 1996. - 295с.
6. Г.Линдсей, К.С.Халл, Р.Ф. Томпсон. Творческое и критическое мышление. - www.psychology-online.net/articles/doc-73.html
7. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: Монографія/ В.П.Андрущенко, І.А.Зязюн, В.Г.Кремень та ін./ За ред. В.Г.Кременя. – К.: Наукова думка, 2003. – 853 с.